

ACTE PRIMER

1935

En aixecar-se el teló, SÍLVIA, d'esquena al públic, s'entreté ordenant una llibreria. ABEL, assegut en una butaca, va mirant una capsa de fotografies velles, que escampa desordenadament damunt la taula. ABEL mostra amb els seus comentaris les fotografies a la seva mare, SÍLVIA, dreta i recolzada en el respall del seient d'ABEL intervé en el diàleg, seguint el joc escènic que marquen les paraules.

ABEL, mostrant una fotografia: Però és possible, mamà? Això sí que fa rodar el cap! ¿Ja estàs ben segura que aquesta mena de nimfa ets tu?

SÍLVIA: I tant, Abel! Setze anys! Aquí la teva mare acabava de complir setze anys!

ABEL: Quina cabellera! Però si et passa de la cintura! ¿I d'on havies tret un llaç tan ample? I la cara! ¿Com t'ho feies per tenir aquesta cara de nina, tan tendra, tan delicada, tan innocent, tan preciosa...?

SÍLVIA: I què més?

ABEL: ¿Però podies anar pel carrer, amb una cosa així? Vols dir que les portes no es posaven a tremolar, que els balcons no s'omplien de gardènies, i les parets de les cases no s'inflaven com unes veles de seda; i els senyors que deuriem anar amb uns grans bigotis i unes grans barbes...

SÍLVIA: Calla, Abel! No diguis més disbarats!

ABEL: I el vestit! ¿Quan tu tenies setze anys les noies de les cases burgeses, per a presentar-vos en societat, anaven a robar a les dríades dels boscos, tots aquests desmais de roba, tots aquests brodats i brodatets impossibles?

SÍLVIA: Me'n recordo d'aquest vestit, i creu-me que resultava preciós. Quina seda! Sòlida com tot el d'aleshores. Era d'un color entre gris i blau, com de flor d'espígol. Aquests brodats que et fan tanta gràcia figuraven com unes roses menudes; els pètals s'aixecaven i al calze de cada rosa hi havia una perleta de vidre. Ai, senyor! I mira, el meu famós braçalet! La il·lusió dels meus dotze anys. Me'l va regalar la tia Leocàdia, la germana del meu avi. Era d'or, gruixut, feia un pes!

ABEL: ¿Te'l va regalar la tia Leocàdia? Aquella vella tan pintoresca?

SÍLVIA: Pintoresca! A nosaltres ens ho semblava aleshores. Quina senyora més sensible! Quina persona més arrauxada dins el seu passat insignificant, dins la seva vida inútil i meravellosa! I amb la satisfacció que va donar-me'l, aquest vell braçalet! I jo, amb quina tristesa em vaig veure obligada a vendre-me'l. Com tantes coses... Un matí me'n vaig desprendre, aquell matí que ens havien tancat el gas i el teu pare feia dos anys que era mort!

ABEL: Mamà, per Déu!

SÍLVIA: Abel, repassar fotografies velles sempre és divertit, però de vegades les fotografies no tenen pietat i em reserven detalls comprometedors, com aquest famós braçalet...

ABEL: Mira! Això sí que no em negaràs que no sigui fantàstic! (*Li ensenya una altra fotografia.*) Fixa-t'hi bé: reconeix-te i avergonyeix-te, perquè aquesta sí que ets tu.

SÍLVIA, *agafant la fotografia i mirant-se-la amb un somriure:* Sí, sóc jo. I no m'avergonyeixo d'haver estat completament feliç, sota un capell, que a tu et sembla tan extravagant. Era d'un vellut fresc de color de magrana. I aquest ocell, era una gavina, dissecada amb el bec obert i amb els ulls immòbils.

ABEL: ¿I no t'esgarrapava el coll de tul amb les barnilles que l'aguantaven? Quina moda més imbècil!

SÍLVIA: No hi ha cap moda imbècil, fill meu. Per incòmodes, per absurdes que ens semblin avui, totes les modes passades han tingut el seu imperi irresistible damunt la part més sincera de nosaltres mateixes. La història de moltes dones no és res més que la suma dels seus actes de servitud a unes quantes modes contradictòries. Si suprimíssim les modes i els seus creadors, quantes senyores es despertarien sense saber què fer dels braços, dels ulls i del cor, absolutament desorientades, com si de sobte els haguessin pres l'ànima, i haguessin continuat vivint una vida estúpida, sense motiu i sense malícia, com la que proporciona a un rellotge amb la corda que li donen. No te'n riguis de les modes, Abel! Aquestes barnilles és evident que eren incòmodes, i feien mal i fins produïen irritacions a la pell, però t'asseguro que t'aguantaven

el cap com si et sortís d'una pròpia flor de somni, com si les galtes et reposessin damunt d'aquesta flor...

ABEL: Ets romàntica, mamà, no curaràs mai.

SÍLVIA: Què saps tu, de romanticismes!

ABEL: I aquest del costat teu és el papà. I mira que també porta un coll i un bigoti! Però quins ulls tenia el meu pare! Fixa-t'hi: en aquesta fotografia sembla que t'està mirant amb uns ulls de vell i uns ulls de criatura a la vegada. Sembla, per un cantó, una persona una mica desmenjada que amb una piadosa mirada es fa càrrec de la teva satisfacció i del teu capell absurd, com si tu fossis un infant i ell, amb aquesta piadosa ironia et protegís; però, per altra banda, fixa't en aquest aire tímid, que un diria que no el deixa acabar de respirar, igual que si estés meravellat de veure't, i aleshores és ell que se sent protegit per tu, i és ell la criatura que va d'esma, i s'arronsa a aquesta mena de divinitat que ets tu, sentint-se modest al costat del teu capell enorme i del teu coll estirat. No el veus així? ¿No era una cosa així, com jo me l'imagino, el meu pare?

SÍLVIA: Era una cosa així, Abel, però tu no podies adonar-te'n.

ABEL: Jo tenia quinze anys quan va morir. El recordo perfectament.

SÍLVIA: Quinze anys, són pocs anys. És clar que els teus van ser diferents dels de tantes criatures! Tu et veies amb el cor, i no amb l'experiència, per això en tens una imatge tan justa; perquè el teu pare era una d'aquelles poques persones que només se les ha de mirar amb el cor. La teva germana,

pobreta, sí que no en sap res del teu pare; ella només tenia nou anys.

ABEL: I aquesta és la tia Emília?...

SÍLVIA: Sí, la tia Emília.

ABEL: Doncs, al teu costat, resulta una desgràcia. Mira les teves espatlles arrodonides i el teu coll flexible. I guaita ella; quines espatlles de gendarme! Dretes, tibades, orgulloses, sense ni una gota de delicadesa; mira-te-la bé, tota inflada d'una vanitat idiota.

SÍLVIA: Una mica de caritat, Abel!

ABEL: Però, sí és com ara; si ja devia venir al món amb aquest encarcament ridícul! Ai, tia, tia! Des que va morir el papà, es va convertir per a mi en un pot de medicina amarga; i per a Diana es va convertir en l'autèntic home del sac, el «Papu» de les criatures...

SÍLVIA: Abel, Abel!

ABEL: I per a tu es va convertir...

SÍLVIA: En el que sempre havia estat per a mi, fill meu; en el que sempre havia estat. Què vols fer-hi? La necessitàvem.

ABEL: La necessitem. Però, s'acabarà, això s'acabarà. Jo et prometo que faré els impossibles perquè no la necessitem més.

SÍLVIA: És clar que sí, fill meu..

ABEL: Jo em pregunto: ¿Com pot ser que dues germanes s'assemblin tan poc, la tia Emília i tu?

SÍLVIA, somrient: És molt corrent, això, Abel; acostuma a passar fins en les millors famílies.

ABEL: I aquest del costat d'ella diria que té un cara bastant simpàtica!

SÍLVIA: Ah, sí! Era un amic nostre. Excel·lent persona. Va morir.

ABEL: Ah, sí?

SÍLVIA: Va morir a Amèrica. S'enamorà de la tia Emília...

ABEL: Quin mal gust!

SÍLVIA: Però la meva germana no n'hi va fer cas. Li semblava que no tenia prou fortuna ni prou distinció per a ella.

ABEL: ¿No tenia prou distinció per a ella? La gran cursi!

SÍLVIA: Abel!

ABEL: Que potser la defenses?

SÍLVIA: No, fill, però...

ABEL: Deixa'm esbravar! Deixa'm que la guaiti a gust, i que contempli tota la seva infelicitat en aquesta pobra i innocent fotografia. Tia Emília, ets una cursi, una ignorant, una incomprendible, una pretensiosa...

SÍLVIA: Abel, per Déu!

ABEL: Ets una avara, una mesquina, una mala persona!

SÍLVIA, agafant la fotografia i deixant-la caure: Ets una insignificant, germana meva...

ABEL: Mira el papà! Aquí està sol, i aquí fa un posat com d'estar sol de debò.

SÍLVIA, *agafant el retrat, fixant-hi amorosament els ulls i parlant com d'una manera boja*: És la seva darrera fotografia. Després de la mort encara feia aquesta mateixa cara, i amb els ulls closos, els seus llavis mantenien aquesta mateixa expressió. Quines hores, Abel, quines hores! Jo no em podia moure del seu costat; clavada a la cadira. No tenia noció de res. Em mirava aquesta expressió dels llavis, fins que es va anar esborrant, fins que es va desfer del tot. Fins que la descomposició d'allò que jo m'estimava amb deliri em va llançar brutalment del seu costat. I en aquell moment de nervis que s'esqueixaren, recordo que et vaig veure a tu, fill meu... Fins aleshores no t'havia vist. Portaves un vestit de dol improvisat; d'una llana ordinària i barata; els pantalons et venien curts i l'americana et tibava les espatlles. És curiós que em fixés en aquests detalls i que em produïssin una desolació infinita. Pobre Abel, tenies els ulls inflats i vermells i volies dissimular. Em vas semblar la criatura d'uns pobres; amb els teus quinze anys esprimatxats, amb els teus bracets, com dos ossos llargs i fins que m'apretaven el coll... En canvi, la teva germana era una pura flor. Una flor irresistible, inconscient de la desgràcia. Plorava sense tristesa, sense neguit, potser només tenia una mica de por i vingué a amagar el cap contra la meua falda... (*S'atura perquè l'emoció l'ennuega, però es refà de seguida.*)

ABEL: Mamà, per Déu!

SÍLVIA: No, si no fa mal, això. Si recordar aquestes coses descarnadament és el que ens redimeix de tants moments descolorits i de tantes estones tristes. Jo, Abel, tinc la pretensió d'haver viscut els meus dolors i les meves alegries d'una

manera bastant personal, i això no és que signifiqui un gran mèrit, però potser és la meva única felicitat.

ABEL: Penso que he tingut una idea molt poc oportuna re-
menant aquest calaix de fotografies velles.

SÍLVIA: No ho creguis, i si m'estimes, Abel, ara veuràs com
t'equivoques. (*Li mostra una fotografia de gran tamany.*)

ABEL: Oh!

SÍLVIA: Contempla-la bé!

ABEL: Però aquesta és una reina! (*Se la mira amb emoció i
la posa dreta contra un objecte de la taula.*)

SÍLVIA: Aquesta és la teva mare, Abel. I no he oblidat la data
exacta de la fotografia: 8 de maig del 1910. Fou l'endemà
de la festa en la qual vaig estrenar aquest vestit. Tu vas trigar
encara un any a néixer, i jo ja feia pocs mesos que m'havia
casat. Si sabessis, fill meu, la importància que té per a mi
aquesta fotografia!...

ABEL: Val a dir que em rendeixo a l'evidència. Aquí ets una
meravella. Fas un efecte fantàstic.

SÍLVIA: Realment, feia un aspecte fantàstic. Me'l vaig fer a
mi mateixa i el vaig produir als ulls de tothom. La teva mare,
Abel, ha tingut una gran nit. La seva gran nit de Sant Joan
amb tota la perfecta bogeria i tot el despertar amarguíssim
i desolat. I aquest vestit fou la causa i fou el testimoni i
fou l'ànima de tot això. En fou l'ànima tant com a la meva
pròpia ànima que ho vivia i ho respirava... Ja veus, Abel, si
n'arriba a tenir de vitalitat encara, una morta fotografia de
fa vint-i-cinc anys.